

avstro ogrske države. Nekatere skupine, na pr, učila in stroji, bodo mejnarodne.

Brezdvomno so časovne razmere take, da zelo težé kmetovalcu obračati pozornost izven svojega delokroga na podjetje, ki zahteva mnogo časa, truda in denarja.

Pa zopet so časovne razmere, katere ne pripuščajo brez oškodovanja važnih interesov izključiti se popolnoma iz svetovnega prometa in ne udeležiti se prilike za nove kupčijske zveze.

Kranjska s svojimi raznimi pridelki in izdelki mora biti častno zastopana na tej državni razstavi.

Uvažujoč te razmere smatra c. kr. kmetijska družba kranjska za svojo dolžnost, prevzeti posredovanje za to razstavo, in zato je sestavila v ta namen posebno deželno komisijo, ki obstoji iz podpisancev.

C. kr. kmetijska družba kranjska namerava predložiti na državni razstavi kranjsko kmetijstvo s skupno (kolektino) razložbo, pri čemer pa bodo pravice vsakega razstavljalca nedotaknene, stroški in trud pa izdatno zmanjšani.

Pozivljemo torej prav prijazno vse kranjske gospodarje, da zglase najkasneje do 1. oktobra t. l. one predmete, katere mislijo razstaviti, da bode potem podpisana komisija v stanu pravočasno vse potrebno ukreniti glede zglasitve in prostora na Dunaji.

V Ljubljani, 31. avgusta 1889.

Deželna komisija za splošno kmetijsko in gozdarsko razstavo l. 1890. na Dunaji.

Ivan Murnik m. p.
predsednik.

W. Goll m. p.

Jos. Lenarčič m. p.

G. Pirc m. p.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

124.

Obrt in umetnost.

Španjolci se tudi niso mogli dosta načuditi čistim izdelkom prerazličnega zlatega in srebrnega posodja, ki so je nahajali pri Peruvancih. In vse to posodje so izdelavali z zelo jednostavnim orodjem. Železa niso poznavali, dasi so ga imeli polne gore. Mesto njega so rabili baker pomešan s cinom. S takim orodjem so izdelavali zares fina dela.

Zlata Peruvanci niso kopali globoko, pobirali so ga le ob vrhu, ali pa so ga izpirali na rekah. Novcev niso kovali, saj jim jih tudi ni bilo potreba. Prave trgovine namreč niso imeli, živeli so sami zase, in česar

so potrebovali, tisto so zamenjavali. Pač pa so Peruvanci poznavali tehtnico. Staro srebrno tehtnico so našli v grobu nekega Inka, in vele, da je natančna.

Najboljše in najzanesljivejše spričalo do kake in kolike naobraženosti je ta ali oni narod došel, podajajo nam njegovi stavbinski ostanki, v njih se zrcali njegov značaj. Stavbarstvo peruvansko je sicer jasen znak nedovršene civilizacije, ali ima vendar svoj raz, ki je povsodi tako jednostvaren, kakor da so vse stavbe v Peruvu izvedene bile po enem uzorcu. Gradivo jim je bil granit ali porfir ali opeka. Ta opeka je mnogo večja od naše in trda. Zidovi so bili nizki in jako debeli. Visoka poslopja v dvoje nadstropij so bila redka. Sobe v poslopiju niso bile med seboj zvezane, ampak so vsake duri držale na dvorišče. Tudi niso imele oken, svetloba je dohajala pri durih, ki so bile zgoraj ožje. Take duri se nahajajo tudi pri egipetskih stavbah. Strehe so bile največ lesene ali slamnate. Nekateri stavbe so stavili brez malte, a so zato kamenje tem lepše obdelali in skrbno zložili.

S tega nam je jasno, da so bile stavbe peruvanske jednostavne, brez vseh okraskov. Stebrov in obokov Peruvanci niso poznavali. Humboldt nam omenja kot osobit raz peruvanskega stavbarstva jednostavnost, simetrijo in trpežnost. Te lastnosti se do celega vjemajo z ondotnim podnebjem in zemljo, vzlasti kar se tiče trpežnosti, ki je kljubovala pogostim in silnim ondotnim potresom. Mnoge ponosne stavbe Španjolcev so se posule ob takih prilikah, ali stavbe starih Peruvancev, katerih niso razvalile roke podjarmiteljev, ohranile so se v celoti svojej do naših dni. Pred kot ne pa mnogi ostanki peruvanskega stavbarstva čakajo še svojega odkritja, kajti zemlja, po katerej se je sprostila država Inkovcev, malo je še bila preiskovana.

125.

Sadje v kulturnem razvoju človeštva. Sadjarstvo pri starodavnih kulturnih narodih v Aziji in Afriki.

Sadje nas vodi kakor mnoge druge kulturne biline v najdavnejšo prešlost človeške kulture. Lesnike in drobne, ki rasto po gozdih, gotovo so človeka preje zanimali, kakor neugledno zrnje naših žitaric. Ali vendar se je kultura žitaric morda preje začela, vsaj brzeje se je razširila, kakor kultura sadja. Sadje ni moglo biti nikjer glavna hrana ljudstvu, ker v njem ni dovelj vsake vrste redilnih stvari, katerih človeško telo potrebuje, ali vendar je ono v mnogem pogledu največe vrednosti za kulturni napredek človekov.

Nobeno naše sadje ni enoletna bilina, to so zgolj drevesa, in v tem je najglavnejša vrednost. Za mlado drevesce mora človek izbrati dobro, očiščeno zemljo, in preden drevesce doraste, preden začne sad roditi, treba več let. In ves ta čas ne sme človek z oči pustiti svojega gojenca, temveč ga mora njegovati kot mati svoje slabo dete. Rekli bi, da je to vrlo jednostavno in naravno delo. Ali pomislimo divje pleme, ki se s svojo

čredo po pašah klati, ali prvi poljedelski narod, ki se seli s kraja v kraj, da najde rodovitnejše zemlje, pa recite, kdo hoče ta plemena ustaviti, kdo jih hoče obdržati na rušnji? Ali gledite, človek je spoznal žlahtno sadje, in česar ne bi mogla izvesti skrajna sila, to je izvelo sadje. Z vzgojem sadnih dreves je moralo prenehati večno potikanje, sadje je ustavilo in privezalo človeka na kos zemlje, v katerem mu je raslo sadunosno drevje. Mnogoletni trud se ne zapušča tako lahko, človek hoče, da se naužije plodov svojega truda in dela. Vzgoj sadnega drevja pa je napravil še drugih prememb v človeškem življenju. Žito na polju napajata rosa in dež, ali sadno drevje v južnih krajih zahteva tudi še umetnega napajanja. Človek mora napeljati studence in potoke z gora na svoje vrtove. Da bodo ljubljenci njegovi varni pred domačo živino kakor tudi pred zverino, mora jih človek še ograditi ter paziti, da se mu ograja vzdrži.

Divji narodi, ki ob lovu živijo, ne znajo še dandanes kaj je posest, kaj lastnina, in tudi prvi poljedelski narodi niso še poznavali osebne posesti. V prvej kulturnej dobi na Grškem ni nobeden imel svojih lastnih njiv, vse polje je bilo občinsko. Samo ograjen in sadunosen vrt je bil svojina onega, ki ga je zasadil in ogradil. Toisto opazamo tudi pri črncih v Afriki. Kdor zasadi tam palmo, ima nanjo izključno pravico, to je njegova edina svojina, ker druge posesti ne pozná. In tako so se z vzgojem sadnih dreves razvili prvi pojmi ob posestvu, in nepotrebno bi bilo, da bi razmatrali, kolike vrednosti je to za razvoj društvenega in državnega življenja. Vsi vemo da je posest ustvarila stotino pravnih pojmov, da je postala temelj državne uredbe in vsega modernega napredka.

Prastaro pleme, ki je živelo v švicarskih stavbah na kolju, vzgajalo je uže mnogo žitaric, ali je ostalo na zelo nizke stopnji kulture. Zginilo je s površja zemlje, in za seboj ni pustilo glasu. Da se niso ostanki njegovega bivanja in življenja ohranili v blatu na dnu jezera, čisto nič ne bi vedeli, da je to pleme na svetu bilo. In to pleme je pobiralo po šumah lesnike in drobne, lepega, žlahtnega sadja pred kot ne ni še poznalo. V Grškeji je živel dolgo in dolgo marljiv narod, ki se je s poljedelstvom ukvarjal. Ta narod je bil gotovo nadarjen, ali v kulturi se ni vzdignil, živel je enolično življenje. Takega so našli semitski trgovci, in kaj se je potem godilo z njim, to dobro vemo. Semitski trgovci so prinesli na Grško trto in prva sadna drevesa. In glej čuda, grški narod se je na to kar preobrazil. Novo življenje je šinilo vanj, vzdignil se je na čudovito višino. Poljedelstvo samo ne bi nikdar tako brzo do tega cilja dovelo. Sadje ne more biti takošna hrana, kakoršno je žito, ali v sadju, v vinskeji trti je drugr moč, ki človeku plemenja dušo in srce. Sok vinskega trsa je razdražilo domišljijo človeku, a vzgojeno sadje mu je oplemenilo okus, posladilo življenje in ustvarilo poželenje po plemenitajšem užitku. Tako je napočil prvi dan vzvišenej-

šega duševnega življenja. Delo človeško je postalo mnogovrstnejše, nastale so nove potrebe, ta trud je divno cvel in obrodil najlepšega sadu.

Ono malo, kar nam je najstarejša povest zapisala priča nam, da se je požlahtnjeno sadje razširilo po vsem svetu po onih istih potih, po katerih se je širila tudi kultura človeška. Res imamo tudi sadje, ki nam ga ni kultura z vzhoda prinesla, ali ni dvombe, da je to sadje došlo s šum še le potem pod okrilje človekovo, ko je kultura z vzhoda uže poučila človeka, kako mu treba biline vzgajati in kakošno korist more od tega vzgoja imeti.

Vzgoj sadja je šel vstric z razvojem vrtarstva. Med starimi kulturnimi narodi v Aziji so bili Perzijanci izvrstni vrtarji. Razen uresnega drevja je raslo pri njihovih vrtih mnogo najplemenitejših sadnih dreves. Grški pisatelji omenjajo raznega žlahtnega sadja ki so ga s Perzije dobili. Babilonski vrtovi so se tudi ponašali z razni sadunosnim drevjem kakor perzijanski. Toplo podnebje teh krajev je dopuščalo, da so tu rasle ne samo breskve in marelice, češnje in višnje, temveč tudi smokve oljike in datlji. Tudi Feničani so bili veliki ljubitelji uresnega bilja in žlahtnega sadja. Vse kar so žlahtnega našli za orbtom v Aziji vse so znosili na svoje vrtove, ki so se v nepreglednej vrsti ob širili Sredozemnem morju. S svojim prometom in trgovino so spojili Feničani Azijo z Evropo, odprli so pota, po katerih je kultura in žlahtnejše kulturno bilje prehajalo z Azije v Evropo. Feničani so prinesli v Evropo žlahtni trs, oljiko in smokvo, in za temi bilinami je prišla v Evnopo po raznih potih cela vrsta drugega sadja. V tem času se je pojavila v Evropi hruška, jabolko, češnja in višnja, sliva, kutina, marelica in breskva.

Stari Izraelci niso zaostali prav nič v sadjarstvu za Feničani. V Kani so našli žlahtno oljiko in v Palestini smokvo. Sam Mozes uči ljudstvo, kako ima na sadjs paziti kajti veli: „Kedar pridete v deželo, in zavadite v njej sadna drevesa, zavržite njih sprednjo kožo; sadje, katero vam rodé, vam bodi nečisto. in ga ne jejte. To je: Prvo sadje treh let proč vrzite kot slabo sadje, katero je drevo v svojej slabosti rodilo. Četrto leto pa bodi ves njih sad posvečen v hvalo Gospodu. Peto leto pa jejte sadje, ter nabirajte, kar rodé.“ Da so Izraelci umeli s cepljenjem žlahtniki divjake in slabo sadno drevje, to nam priča sv. pismo nove zaveze, kjer se na več mestih omenja cepljenje. Ni dvojbe da so jih v tem poučili sosedni Feničani. Razen mnogega južnega sadja so vzgajali Izraelci vzlasti kutino in slive, hruške in jabolka. V visokej pesni slavi se sadje a najbolje jabolko. „Kakor je jablana med gozdnim drevjem, tako je moj ljubi m d sinovi. V njenej senci, kar sem želela sedim, in njen sad je sladek mojemu grlu.“ In dalje veli „Duh tvojih ust je kakor jabolčni duh. Tvoje grlo je kakor najboljšo vino.“ Jako so čislali Izraelci tudi kutine. V Malej Aziji in Siriji kakor tudi v južnej Evropi so kutine lepse in okusnejše kakor pri nas, in njih

zlata boja med zelenim perjem prikazuje se v prekrasnom licu, zato ondotni pesniki čisto spominjajo kutine v svojih slikah.

Salamon primerja v Pregovorih kutine z modrim svetom in veli, da so modre besede ob pravem času to kar so zlata jabolka v sreberni posodi. Grška pravljica o Herkulu spominja tudi zlatih jabolk, ki jih Hera kot poročeni dar dobila. Ta jabolka so rasla v vrtu na podnožju Atlasa, in čuval jih je zmaj, kateremu jih je moral Herkul oteti. Mnogi sodijo, da so to kutine bile.

V Egiptu cvel je vzgoj raznovrstnega bilja od najstarejših časov, ali prav najplemenitejše sadje je tu slabo usoevalo. Kakor Taofrast in Plinij omenjata ni mogla v Egiptu črešuja uspevati, prav tako se je godilo drugemu sadju. Breskva in marelica, smokva in datela so bili edino sadje, ki je v Egiptu dobro uspevalo.

(Dalje nasl.)

Trgovinska in obrtniška zbornica.

Trgovska in obrtniška zbornica za Kranjsko imela je, kakor smo že javili, dne 9. avgusta 1889. svojo redno sejo pod predsedništvom gospoda Vasa Petričiča in v navzočnosti naslednjih gospodov zborničnih udov: Ivana Dogana, O. Dolenca, Alojzija Jenka, Antona Kleina, Frana Kollmanna, Maksa Krennerja, Ivana Perdana, Josipa Ribiča, Frana Ks. Souvana, F. Zupančiča in Jerneja Žitnika.

Gospod predsednik izjavi, da je za sklepčnost dovoljno število članov navzočnih, otvori sejo ter imenuje overovateljema zapisnika gospoda Maksa Krennerja in Frana Ks. Souvana.

I. Zapisnik zadnje seje se odobri.

Gosp. zbornični svetnik Anton Klein poroča o zborničnem proračunu za l. 1888 in predlaga v imenu odsekovem:

1. Računski sklepi o zborničnem računu in o pokojninskem zakladu pro 1888 potrjujejo se in predlagatelju računov daje se odveza;
2. Pravoreдно z dokazili izkazan zbornični račun predložiti je v zmislu § 21. zakona od dne 29. junija 1868, drž. zak. šte. 85, visokemu c. kr. trgovinskemu ministerstvu po c. kr. deželni vladi, istočasno z računom o pokojninskem zakladu zborničnih uradnikov. — Oba predloga obveljata.

III. Gospod zbornični svetnik Jernej Žitnik poroča o pravilih bolniške blagajnice frizerjev in brivcev v Ljubljani.

Pravila te zadruga potrdila je c. kr. deželna vlada, ali zadruga pravil zadruga bolniške blagajnice ni premenila po določenih V. oddelka zakona od 30. marca 1888, o zavarovanju delavcev glede kake bolezni, drž. zak. šte. 33. Vsled tega je vis. c. kr. deželna vlada, z ozirom na določilo v § 58. tega zakona, pravila premenila.

Ta paragraf namreč določuje, da udje združnih bolniških blagajnic, katere so ustanovljene na podlagi VII. poglavja obrtnega reda, nimajo dolžnosti, pripadati kaki bolniški blagajnici, ki je ustanovljena po propisih tega zakona. Vender pa se morajo pravila zlagati z določili zakona od 30. marca 1888. leta in se toraj prenameniti. Na to stran potrebno premeno pravil, ako se po rednem potu ne predrugačijo v roku, ki ga bode ukazoma postaviti, naj politično deželno oblastvo samo opravi s pravno-zavezno močjo. Ker potrebne premene zadruga ni naznanila, premenila je pravila visoka c. kr. deželna vlada, in ker se ta premene zлага z zakonskimi določili in ni tako, da bi blagajnica ne mogla uspešno delati, zato nasvetuje odsek: „Slavna zbornica naj se v svojem poročilu do visoke c. kr. deželne vlade izreče za potrditev pravil. — Predlog se je sprejel.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Dalmacija.

V ravno minulem zasedanji dalmatinskega deželnega zbora segla je tamošna hrvatska večina po onem skrajnem sretstvu, katero ji podaja ustava, da domači deželni vladi in pa sredni vladi na Dunaji pokažejo svojo nezadovoljstvo zavolj preobilnega gojenja laščine in nemščine v deželi, zavolj prepicle podpore skazane domači hrvaščini in pa zavolj zanemarjenja gmotnih zadev v deželi.

Dalmatinski Hrvatje izražajo nevoljo svojo ter prete, združiti se s Hrvatsko, v kar jim ustava daje pravico. — V deželnem zboru prevzel je za stranko nalogo governika vrednik „N. L.“ Biankini. Dne 6. avgusta pa je podpisalo 25 narodnih poslancev svoj program, ki izraža v določenih točkah ono, kar je govoril Biankino. Kolikor so nam znane razmere Dalmaciji in pa merodajne osebe, imajo te izjave namen, pripomoči dalmatinski narodni stranki k onemu, kar so dosedaj brez uspeha zahtevali doma in v Beču po svojih zastopnikih, izraz nevolje je to v drugi obliki pa sicer zelo podoben onemu, ki se kaže na Češkem v izvolitvah mladočehov.

Pritožba je to zoper ravnanje sedajne vlade proti onem, ki so v vrstah njené opozicije, pritožba zoper preveliko ozirnost sedajne vlade, nasproti manjšini. Druzega pomena sedaj nima govor Biankini-jev in pa program dalmatinske narodne stranke, katera podajamo tukaj svojim čitateljem.

Deželni poslanec in vrednik „Narodnemu Listu“ Biankini, je v budgetni debati govoril tako:

„Vlada se kaže nasproti kulturnim in gmotnim deželnim potrebam jako malo naklonjeno. Glede na prometna sredstva je Dalmacija od zunanega sveta tako